

УДК 339.166.5:65.01(045)

Жаворонкова Г. В.,*доктор економічних наук, професор кафедри економіки Національного авіаційного університету,***Килівник І. С.,***аспірантка Національного авіаційного університету*

КОМПЛЕКСНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИМИ АКТИВАМИ

У статті викладено результати досліджень у сфері управління нематеріальними активами та запропоновано організаційно-економічний механізм управління нематеріальними активами підприємства з метою підвищення ефективності у використанні наявних нематеріальних активів підприємства.

Ключові слова: нематеріальні активи, організаційно-економічний механізм управління нематеріальними активами.

В статье изложены результаты исследований в сфере управления нематериальными активами и предложено организационно-экономический механизм управления нематериальными активами предприятия с целью повышения эффективности использования имеющихся нематериальных активов.

Ключевые слова: нематериальные активы, организационно-экономический механизм управления нематериальными активами.

The article presents the results of research in the management of intangible assets and of organizational-economic mechanism of intangible assets management companies to improve the efficiency of use of intangible assets of the company.

Keywords: intangible assets, organizational and economic mechanism of intangible assets.

Постановка проблеми. Сьогодні матеріальні активи вже не є основним чинником успіху підприємства. Розвиток світової економіки, а також зміни в економічному житті України свідчать про те, що дуже важливою складовою для підприємств України стають такі довгострокові економічні ресурси, як нематеріальні активи (далі – НМА). Зарубіжний досвід доводить пряму залежність прибутковості господарюючого суб'єкта від правильно налагодженої системи управління даними активами. Дослідження стану процесу управління НМА підтверджує, що організаційне забезпечення процесу управління даними активами як і раніше вимагає значного коригування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом значення інформації та інтелектуальних ресурсів значно зросло в теорії і практиці управління, що зумовило появу нових підходів до управління нематеріальними активами. Розробкою своїх методів з вирішення основних питань управління інтелектуальними ресурсами займалися багато вітчизняних та зарубіжних вчених: І. А. Бігдан, Г. Л. Волкова, Г. В. Жаворонкова, П. П. Крайнев, Л. И. Лукичева, П. М. Цибульов та інші.

Дослідженням організаційно-економічного механізму управління займалися Б. Карлоффа, Ф. Котлера, А. В. Шегди та ін. Теоретичні аспекти механізму управління НМА відображенні в наукових працях таких вчених: Г. Л. Волковою, Ю. А. Радигіним, В. В. Ольховським.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є дослідження процесів управління нематеріальними активами підприємства та розробці організаційно-економічного механізму для ефективного управління цими активами, який буде відповідати наявній економічній ситуації та ринковим умовам.

Виклад основного матеріалу. Сучасні умови господарювання висувають особливі вимоги до організації процесу управління НМА.

Основними передумовами створення відокремленої системи управління НМА в складі системи управління підприємствами є: різноманітність форм та видів об'єктів інтелектуальної власності підприємства; необхідність розробки стратегії та тактики в сфері управління НМА; широкий перелік функцій управління НМА; значна кількість відділів, підрозділів та контрагентів підприємства, що беруть участь у процесі генерації та перетворення інформації про НМА; необхідність координації взаємодії між суб'єктами в цій галузі; висока прибутковість угод з об'єктами інтелектуальної власності; значний ризик виникнення недобросовісної конкуренції; розуміння керівництвом підприємств необхідності розвитку процесів управління інтелектуальним капіталом [1, с. 115].

Сьогодні поняття “організаційно-економічний механізм” досі не має розгорнутого однозначного визначення і по-різному трактується науковцями.

А. Козаченко [2] та Ю. Лисенко [3] трактують організаційно-економічний механізм як систему формування цілей та стимулів, які впливають на результати діяльності.

О. А. Єрмоєнко-Григоренко [4, с. 9] розглядає організаційно-економічний механізм як сукупність взаємопов'язаних та взаємообумовлених соціально-економічних процедур і сфер діяльності.

К. О. Раїцький, визначає організаційно-економічний механізм як вплив суб'єкта управління на об'єкти, процеси та учасників економічної діяльності, здійснюваний з метою надання певного напрямку господарській діяльності та досягненню бажаних результатів[5].

Було вивчено основні механізми управління НМА, представлені вітчизняними та зарубіжними вченими. На практиці вони досить різні, оскільки вирішують різні цілі підприємства, а отже різняться цілями управління НМА. Так, в основі моделі управління НМА вчений Ю. А. Радигін [6] визначає професно-орієнтовану методику оцінки, інформаційної та трудової частини цих активів.

В. В. Ольховський [7] подав модель управління НМА у вигляді модулів закритого циклу щодо системи управління цими активами та взаємозв'язків між ними.

Отже, організаційно-економічний механізм управління НМА – це система елементів, які безперервно, взаємопов'язані між собою, спрямованих на забезпечення зростання вартості та конкурентоспроможності підприємства на вітчизняному і міжнародному ринку, шляхом впливу на конкретні чинники, які забезпечують досягнення визначених цілей за допомогою наявного потенціалу та ресурсів підприємства. Механізм управління НМА повинен бути обов'язково узгоджений з перспективними напрямками розвитку підприємства.

Основною задачею запропонованого організаційно-економічного механізму управління НМА (рис. 1) полягає у цілеспрямованому, безперервному впливі суб'єкта управління на НМА для досягнення стратегічних цілей розвитку підприємства під впливом зовнішніх чинників та внутрішнього середовища з урахуванням результатів попередніх управлінських рішень.

Суб'єктом управління цього механізму виступають керівники, менеджери, аналітики, експерти, консультанти, які здійснюють керування як механізмом, так і окремими його елементами.

Суб'єкт та об'єкт управління НМА пов'язані між собою інформаційними потоками, за допомогою яких постійно взаємодіють між собою. Суб'єкт управління інформує об'єкт про прийняті управлінські рішення, спосіб їх реалізації і контролює їх виконання.

Взаємодія між суб'єктом і об'єктом управління проходить через організаційно-економічний елементи управління – принципи, методи, функції, інструменти.

Фундаментом будь-якого механізму є принципи. Основними принципами організаційно-економічного механізму управління НМА є:

- принцип адаптованості до змін – для ефективного використання НМА механізм управління повинен швидко реагувати й адаптуватися до змін у зовнішньому оточенні і внутрішньому середовищі;
- принцип відкритості – механізм повинен бути відкритим для вхідної інформації;
- принцип орієнтованості на генеральну ціль – механізм управління НМА повинен спрямовуватися на досягнення основних цілей підприємства і якісних вихідних параметрів;
- принцип економічності – економічний ефект, отриманий від запровадження механізму управління НМА, повинен покривати витрати на організацію цього механізму;
- принцип самовдосконалення – з урахуванням стратегії підприємства, механізм управління повинен спрямовуватися на розширення можливостей підприємства, через самовдосконалення і розширення своїх можливостей шляхом аналізу інноваційного простору.

Наступним елементом організаційно-економічного механізму управління НМА є – методи управління – це сукупність різноманітних підходів, прийомів, способів, за допомогою яких організовується виконання процедур та операцій для прийняття правильних управлінських рішень, що використовується для постановки і досягнення цілей. У науці та на практиці визначили три групи методів, які можуть вдало використовуватися в цьому організаційно економічному механізмі: економічні, адміністративні та соціально-психологічні.

Основними функціями організаційно-економічного механізму управління НМА є:

- прогнозування: визначає актуальність та майбутні перспективи різних видів НМА й управлінських рішень стосовно них;
- координування: координує та спрямовує зусилля для досягнення поставлених цілей управління НМА;
- інформаційна: формування даних про наявні НМА, їх якісь, джерела формування та ефективність використання;
- організація: структурує процеси механізму управління, її елементи, взаємозв'язки та результати діяльності;
- контролінг: на базі комп'ютеризованої системи обробки інформації виступає інструментом планування для ухвалення рішень;
- аналіз: визначає кількісні та якісні результати діяльності механізму та у випадку отримання нижчих результатів від запланованих аналізує причини таких відхилень;
- контроль: здійснює контроль за послідовністю процесів у певний момент часу.

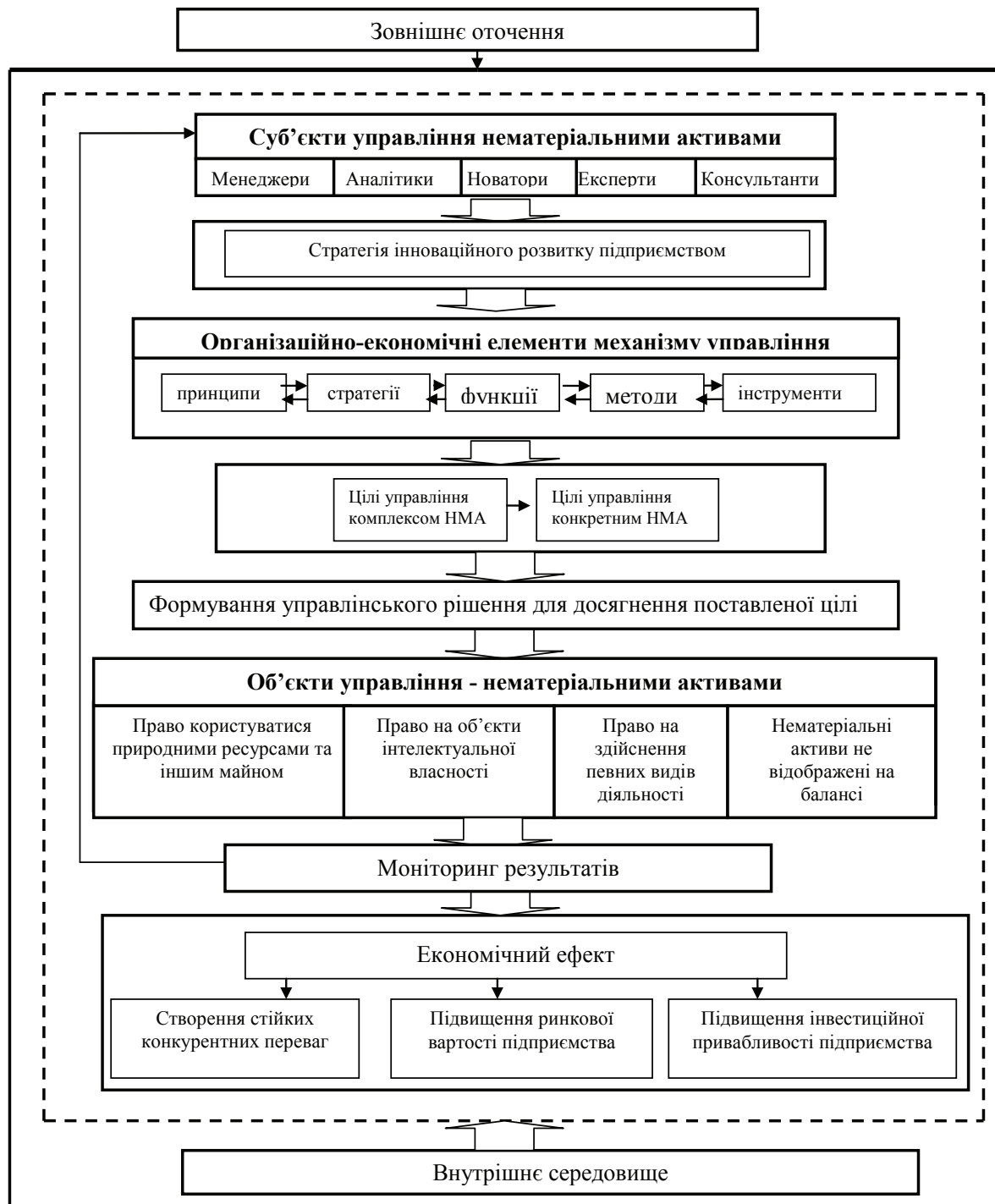

Рис. 1. Організаційно-економічний механізм управління нематеріальними активами підприємства

Аналіз літературних джерел, показав, що багато науковців виділяють п'ять основних стратегій управління НМА [8; 9]: стратегія захисту, стратегія нападу, стратегія створення іміджу підприємства, стратегія оптимізації фінансово-господарської діяльності, стратегія формування статутного капіталу. Кожній стратегії розвитку підприємствам відповідає відповідна стратегія управління комплексом НМА і кожним окремим НМА.

Організаційно-економічний механізм знаходиться під постійним впливом внутрішнього середовища і зовнішнього оточення, що складаються з багатьох елементів. Серед зовнішніх елементів найбільш суттєвими є: тип і стан економіки, НТП, політико-правове середовище, соціально-культурні чинники, постачальники, споживачі, наявність або відсутність конкурентів, міжнародне оточення, демографічні чинники, емність наявного і потенційного ринків, взаємини з партнерами, імідж підприємства. Серед внутрішніх елементів найбільш суттєвими є: стратегія управління, інтелектуальний потенціал персоналу, техніка та технологія, організаційна структура управління, ефективність створення і використання

інтелектуальних активів, наявність спеціалізованого програмного забезпечення, рівень наукоємності продукції, бренд-ресурси підприємства [10].

Зовнішнє економічне середовище в Україні є досить нестійким, тому організаційно-економічний механізм управління НМА повинен мати здатність оперативно й адекватно реагувати на зміни. Тому цей механізм повинен мати такі властивості: оперативність – здатність швидко реагувати на зміни в зовнішньому середовищі; інформованість – володіння інформацією про стан зовнішнього середовища; передбачення – здатність передбачити позитивні та негативні зміни.

Результатом функціонування цього механізму є управлінське рішення, яке повинно забезпечити формування дієвої структури НМА, збільшити ринкову вартість та інвестиційну привабливість підприємства; забезпечити підприємство стійкими конкурентними перевагами.

Вироблення управлінського рішення визначається послідовністю дій. Основними етапами формування управлінського рішення є: 1) визначення мети управління; 2) на основі отриманої інформації вивчення проблеми; 3) визначення варіантів вирішення поставленої проблеми; 4) вибір оптимального варіанта та формування управлінського рішення; 5) донесення до виконавців управлінського рішення.

Управлінське рішення підлягає обов'язковому моніторингу, оскільки при прийнятті наступного управлінського рішення повинно здійснюватися з обов'язковим урахуванням результату попереднього рішення, а саме – визначення чинників, що завадили отриманню запланованого економічного ефекту або, навпаки, підвищили його.

Висновки. Ефективне використання НМА можливе лише при комплексному та системному управлінні цими активами. Запропонований організаційно-економічний механізм управління НМА спрямований на забезпечення використання цих активів з максимальною корисністю, враховуючи зовнішнє оточення та досвід попередніх управлінських рішень. Впровадження запропонованого механізму дозволить господарюючому суб'єкту підвищити ефективність від використання НМА та економічний ефект від діяльності в цілому.

Література:

1. Корпоративне управління в Україні: інтелектуальний капітал, персонал, якість : [текст] / за ред. В. І. Щелкунова, Г. В. Жаворонкової. – К. : Наук. думка, 2008. – 615 с.
2. Козаченко А. В. Механизм стратегического управления крупным производственно-финансовыми системами промышленности : [текст] / А. В. Козаченко. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 1998. – 348 с.
3. Лысенко Ю. Организационно-экономический механизм управления предприятием : [текст] / Ю. Лысенко, П. Егоров // Экономика Украины. – 1997. – № 1. – С. 86 – 87.
4. Єрмоєнко-Григоренко О. А. Організаційно-економічний механізм управління господарською діяльністю підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / О. А. Єрмоєнко-Григоренко. – Донецьк, 2000. – 24 с.
5. Раицький К. А. Экономика предприятия : учебник для вузов / К. А. Раицький. – М. : Информационно-внедренческий центр "Маркетинг", 1999. – 149 с.
6. Радыгин Ю. А. Управление нематериальными ресурсами промышленного предприятия : дис. на соискание учен. Степени канд. экон. наук / Ю. А. Радыгин. – Уфа, 2009. – 23 с.
7. Ольховский В. В. Управление нематериальными активами как инновационными ресурсами развития современных организаций : [монография] / В. В. Ольховский. – М. : РАГС, 2008. – 304 с.
8. Зинов В. Г. Управление интеллектуальной собственностью : учебн. пособие. – М. : Дело, 2003. – 512 с.
9. Коммерциализация технологий: Теория и практика : учебное пособие. – М. : Монолит, 2002. – 240 с.
10. Борисюк І. О. Управління об'єктами інтелектуальної власності авіабудівних підприємств : дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)" / І. О. Борисюк. – Київ, 2010. – 200 с.